

Dicionario do Galego do Bierzo

DGB

Autora

Sara Rodríguez Fernández

**Materiais
Lingüísticos**

Sara Rodríguez Fernández (2000) naceu no Bierzo, na poboación de Carracedelo. Estudou o Grao de Tradución e Interpretación (español-inglés) na Facultade de Filoloxía e Tradución, na Universidade de Vigo, e o Máster Universitario en Traducción Editorial na Universidad Internacional de Valencia. Dende pequena, criouse rodeada da fala do Bierzo e da fala de Galicia, grazas aos seus familiares, que lle transmitiron o amor pola súa lingua e polas súas raíces. No momento que tivo a oportunidade, dirixiu o seu camiño para emprender a

viaxe cara aos seus estudos en galego. Xa no instituto, no IES Bergidum Flavium, en Cacabelos, decidiu escoller as materias que se impartían en galego, como eran Ciencias Sociais, na Educación Secundaria Obrigatoria, ou Lingua e Cultura Galegas, no Bacharelato. Na universidade, cando estaba a rematar o grao, no ano 2022, quixo, dalgunha maneira, deixar a súa pegada respecto a fala da súa terra, polo que se decantou por crear un traballo de fin de grao dedicado

á fala do Bierzo, especialmente ao galego que se fala na comarca. Deste xeito, naceu o *Diccionario do Galego do Bierzo*. Na actualidade, en 2023, traballa nunha librería, Casa del Libro, en Ponferrada, e a súa intención reside en seguir transmitindo ese amor pola lingua, pola cultura e pola tradición a través do *Diccionario do Galego do Bierzo*, unha obra que empeza aquí, pero que xamais terá fin.

Materiais Lingüísticos

n.º 013

Edición

Universidade de Vigo
Servizo de Publicacións
Rúa de Leonardo da Vinci, s/n
36310 Vigo

Materiais Lingüísticos é unha colección publicada en colaboración coa Área de Normalización Lingüística

Deseño gráfico

Tania Sueiro Graña
Área de Imaxe
Vicerreitoría de Comunicacións e Relacións Institucionais

Fotografía da portada

Adobe Stock

Maquetación e impresión

Tórculo Comunicación Gráfica, S. A.

ISBN (Libro impreso)

978-84-8158-984-9

Depósito legal

VG 492-2023

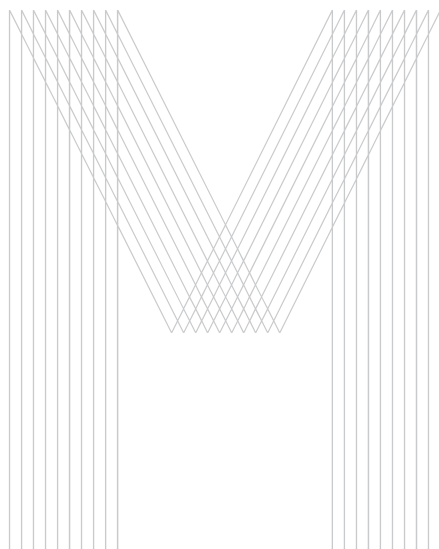
© Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, 2023
© Sara Rodríguez Fernández

Sen o permiso escrito do Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo, queda prohibida a reprodución ou a transmisión total e parcial deste libro a través de ningún procedemento electrónico ou mecánico, incluídos a fotocopia, a gravación magnética ou calquera almacenamento de información e sistema de recuperación.

Ao ser esta editorial membro da **une**, garántense a difusión e a comercialización das súas publicacións no ámbito nacional e internacional.

Servizo de Publicacións

Universidade de Vigo

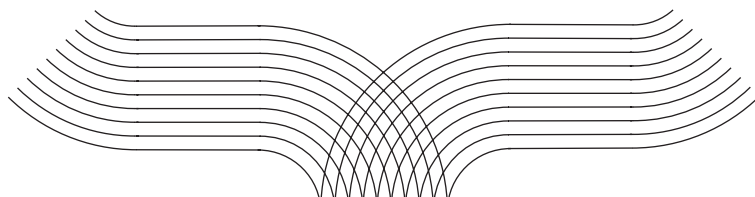
Dicionario do Galego do Bierzo

DGB

Autora

Sara Rodríguez Fernández

Limiar	13
Metodoloxia	17
A modo de reflexións	21
Bibliografía	23
Diccionario do Galego do Bierzo	27

O *Dicionario do Galego do Bierzo* (DGB) xorde da necesidade de iniciar a recollida e recompilación nunha mesma obra do léxico que tantas persoas empregaron e aínda empregan no Bierzo occidental de fala galega. Grazas ao noso pobo, hoxe en día gozamos no Bierzo dunha serie de falas -con lóxicas influencias da veciña lingua leonesa e da lingua oficial castelá- e aspiramos a mantelas vivas para lles deixar nas mellores condicións este patrimonio lingüístico ás xeracións futuras. Este Dicionario do léxico da lingua galega da comarca do Bierzo abrangue arredor de 15 000 entradas que inclúen substantivos, adxectivos e verbos empregados nesta comarca. A motivación de reflectir a importancia do galego do Bierzo débese non só a que esta lingua representa moitos dos bercianos e bercianas, senón que tamén cobra un gran significado na historia e na cultura do Bierzo porque o galego tamén é unha lingua berciana.

O *Dicionario do Galego do Bierzo* (DGB) abrangue voces do espazo xeográfico da lingua galega histórica e actual dos seguintes dezasete concellos: Arganza, Barxas, Borrés, Cacabelos, Camponaraia, Candín, Carracedelo, Carucedo, Corullón, Oencia, Ponte de Domingos Flórez, Toural dos Vaos, Trabadelo, Valboa, A Veiga de Espiñareda, Veiga de Valcarce e Vilafranca, así como dalgunhas pedanías ou parroquias dos concellos de Fabeiro, Peranzais e Ponferrada.

O *Dicionario do Galego do Bierzo* elaborouse grazas á herdanza das persoas que, ao longo dos séculos, compartillaron a súa sabedoría empregando a súa fala, ademais da consulta e baleirado de obras bibliográficas, hemerográficas e lexicográficas dos últimos dous séculos, partíndomos do glosario de voces bercianas que figura como apéndice dos *Ensaíos poéticos en dialecto berciano* (1861) do poeta e brigadier cabelense Antonio Fernández Morales.

Por unha parte, consultamos obras científicas que describiron a realidade histórica, lingüística e sociolingüística da comarca -de toda a comarca, non só da zona occi-

dental de fala galega-, como son *El dialecto leonés*, de Ramón Menéndez Pidal (Menéndez Pidal, 1906); *Apuntes dialectales sobre el Bierzo*, de Manuel Gutiérrez Tuñón (Gutiérrez Tuñón, 1982); *El habla del Bierzo*, de Manuel Gutiérrez Tuñón (Gutiérrez Tuñón, 1986); *Repertorio de léxico leonés*, de Jeannick Le Men Loyer (Le Men Loyer, 1996); *Los límites históricos entre el gallego y el asturiano-leonés en el Bierzo*, de Jesús García y García (García y García, 1997); *Determinación da fronteira lingüística entre o galego e o leonés nas provincias de León e Zamora*, de Ana Seco Orosa (Seco Orosa, 2001); *A lingua galega no Eo-Navia, Bierzo occidental, As Portelas, Calabor e o Val do Ellas: historia, breve caracterización e situación sociolingüística actual*, de Xosé-Henrique Costas González, (Costas González, 2011); *El habla del Bierzo*, de Manuel Cuenya García (Cuenya García, 2014), *La toponimia del Bierzo: (bases para un corpus toponymicus)*, de Jesús José María García García (García García, 2015); *Contos tradicionais (Bierzo, L. Laciana, Cabreira)*, de Aquilino Poncelas Abella (Poncelas Abella, 2020) e *A personalidade do Bierzo. Territorio e linguas*, de Héctor M. Silveiro Fernández (Silveiro Fernández, 2021).

Por outra banda, decidimos botar man de obras bibliográficas que puidesen conter termos ou voces que viñesen acompañados dalgunha definición ou explicación máis precisa, polo que tamén fixemos uso de diferentes vocabularios. Unha das nosas primeiras referencias bibliográficas e, de feito, a máis antiga foi *Vocabulario del Bierzo*, de Verardo García Rey (García Rey, 1934), en que se amosa un léxico que, cen anos despois, se segue a escoitar na comarca; pero tamén obras máis actuais como *Vocabulario berciano*, de José M. Esteban (Esteban, 2002); *Léxico de la documentación berciana*, de Jesús García y García (García y García, 2007); *Aportación al vocabulario popular de la comarca Berciana*, de María Trinidad Crespo Álvarez, Jovino Andina Yanes e Ángel Alonso Gundín (Trinidad Crespo et al., 2008); *Léxico y literatura de tradición oral en el entorno de Las Médulas*, de Fernando Bello Garnelo (Bello Garnelo, 2010); *Glosario temático, crítico y etimológico de las hablas de El Bierzo*, de Jesús García y García (García y García, 2011); *O léxico galego-berciano na obra poética de Antonio Fernández Morales (1817-1896)*, de Andrea Castelo Veiga (Castelo Veiga, 2017) e *Unha cala no Bierzo occidental: (Corullón)*, de Elixio Rivas Quintas (Rivas Quintas, 2019).

Verbo dos dicionarios, consultamos o *Léxico do Leonés Actual (LLA)*, de Jeannick Le Men Loyer, o *Diccionario da Real Academia Galega (DRAG)* (<https://academia.gal/diccionario>) e o *Diccionario da Real Academia Española (DRAE)* (<https://dle.rae.es/diccionario>), o *Gran Diccionario Xerais da Lingua (GDXL)*, o *Diccionario de dicionarios* (<https://ilg.usc.gal>) e o *Dicionário Estraviz* (<https://estraviz.org>). Empregamos estes dicionarios na procura de definicións máis precisas nos casos en que existise algunha ambigüidade con respecto ao termo. Ademais, gustaríanos realizar unha especial mención ao excelente *Diccionario do Galego de Asturias*, de Carlos Xesús Varela Aenlle (Varela Aenlle, 2021), unha das obras que nos serviu coma principal referencia para levar a cabo esta primeira versión do *DGB*.

Canto ao uso dos atlas lingüísticos, baleiramos léxico de diferentes zonas xeográficas segundo o libro que consultásemos. No ALBI (*Atlas Lingüístico de El Bierzo*) non excluimos ningunha zona xeográfica, agás dos termos que posuían trazos inequívocos da lingua leonesa que, polo xeral, adoitaban ser os que estaban aproximadamente na metade oriental da comarca, fóra do territorio dos dezasete municipios enteiramente galegófonos e as pedanías dos outros tres concellos máis; no ALGa (*Atlas Lingüístico Galego*), centrámonos nas zonas de Vilafranca (LE2), Corullón (LE3) e Carracedelo (LE4); no ALPI (*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*) consultamos os espazos de Ponte de Rei, en Vilafranca (324) e Castroquilame, en Ponte de Domingos Flórez (333); no ALCyL (*Atlas Lingüístico de Castela e León*) analizamos os territorios de Peranzais (LE 300), Ponferrada (LE 305), Oencia (LE 306) e Carracedo (LE 307).

Todas as persoas que interviñeron na elaboración destes traballos de xeografía lingüística realizaron profundas investigacións para estudar as distintas falas e variedades locais que se poden atopar na zona e, asemade, conseguiron recoller unha gran variedade de voces grazas ás cales puidemos armar e completar esta primeira versión do *Dicionario do Galego do Bierzo*.

Por último, a todo este caudal de voces recuperadas de diversos informantes e destas obras fundidas neste cruxol, engadimos as nosas palabras familiares, as que aínda usan as persoas no galego e no castelán agalegado falados no noso concello de Carracedelo.

Este *Dicionario do Galego do Bierzo* componse de:

1 Definicións

Despois de cada un dos lemas, que aparecerán en letra negra e grosa e ordenados alfabeticamente, móstranse unha serie de números que indican as distintas acepcións coa súa debida explicación. *A posteriori*, amósase tamén a súa abreviatura correspondente, dependendo da categoría gramatical de cada termo.

Xeito 1. *s. m.* Cada unha das posibilidades diversas de facer unha cousa, de interpretar, de actuar, de ser. **2.** *s. m.* Forma máis conveniente ou idónea de facer algo. **3.** *s. m.* Conxunto de características externas que definen a particularidade dunha cousa ou persoa e permiten diferenciala doutras ou de si mesma noutros momentos. **4.** *s. m.* Conxunto de condicións innatas ou adquiridas que permiten realizar certa actividade con éxito. **5.** *s. m.* Maneira óptima de realizar unha actividade que require certos dotes. **6.** *s. m.* Forma natural en que está disposta unha cousa. **7.** *s. m.* Posición ou sentido en que se coloca algo. **8.** *s. m.* Coidado, precaución.

Nalgunhas definicións podemos observar certas palabras en cursiva que non pertencen ao galego estándar, senón que son termos propios da zona. Como tales, veñen definidos e pódense atopar no propio Dicionario.

Quintería 1. *s. f.* Lugar primitivo, común a algúns abadengos ou abadengas do Bierzo. **2.** *s. f.* Imposto de carácter civil que consistía na quinta parte que os vaqueiros, vaqueiras e habitantes da *quintería* pagaban ao convento polos froitos que collían das terras que labraban. **3.** *s. f.* Núcleo de poboación.

2 Sinónimos e variantes

Dentro dalgunhas definicións, e máis concretamente ao final de cada acepción, engadimos algúns sinónimos e variantes, que van seguidos da súa correspondente abreviatura. Amais, cómpre explicar o criterio que utilizamos para clasificar as variantes e os sinónimos que aparecen ao final de cada acepción en letra grosa e separados por un punto e coma. Por unha parte, decidimos incluír como variantes os termos que posuían semellanza co termo que encabeza a definición con respecto á súa fonética e grafía. Por outra parte, clasificamos como sinónimos as palabras que mostraban o mesmo significado, pero que presentaban pouca ou ningunha semellanza gráfica ou fonética en relación co lema.

Rescoldo 1. *s. m.* Po ou conxunto de residuos que quedan de algo que se queimou totalmente. 2. *s. m.* Brasas acesas que se conservan entre a cinsa despois de arder algo. *var.* **Rescaldo**. *sin.* **Borrallo**.

Ademais de aparecer despois da propia acepción do lema en letra negra e grosa, estes sinónimos e variantes contan cunha entrada propia. Deste xeito, despois do sinónimo e da variante aparecerá a súa categoría gramatical correspondente e a palabra véxase, que remitirá á que consideramos como a entrada principal.

Rescaldo* véxase **rescoldo**.

Borrallo* véxase **rescoldo**.

3 Castelanismos

Dentro do *Dicionario do Galego do Bierzo*, tamén incluímos certos castelanismos, xa que moias veces son as únicas formas que se adoitan empregar no Bierzo. Para os podermos identificar, engadimos un asterisco diante de cada palabra, tanto no lema principal, coma na entrada da variante ou do sinónimo.

***Estrapaxo** *s. m.* Útil que serve para fregar, de fío de esparto ou doutros materiais. *var.* **Estropallo**; ***estropaxo**.

Estropaxo véxase ***estrapaxo**.

Abreviaturas

<i>adx.</i>	Adxectivo
<i>pl.</i>	Plural
<i>s. f.</i>	Substantivo feminino
<i>s. m.</i>	Substantivo masculino
<i>s.</i>	Substantivo
<i>sin.</i>	Sinónimo
<i>v. intr.</i>	Verbo intransitivo
<i>v. prnl.</i>	Verbo pronominal
<i>v. tr.</i>	Verbo transitivo
<i>var.</i>	Variante

A modo de reflexións

En primeiro lugar, cómpre destacar que, ao longo do noso estudo, atopamos certas dificultades derivadas da influencia e converxencia léxica tanto da lingua astur-leonesa –nun plano horizontal– coma da lingua castelá –nun plano de interferencia vertical. Astur-leonés e galego, linguas históricas da comarca do Bierzo, compartillan moito léxico en común (*trobo-truébanu, cuito-cuitu, coto-cuetu* etc.) na chaira berciana e en ocasións é difícil sabermos se unha forma dita é un leonesismo ou unha palabra compartida, sobre todo porque os dicionarios ou glosarios “do Bierzo” ou “de León” feitos ata agora mesturaron voces galegas, leonesas e casteláns sen discriminaren a lingua orixinaria de cada palabra.

Por outra banda, o castelán administrativo, escolar e mediático entrou coma un furacán no léxico do Bierzo invadíndoo todo coas súas formas e desprazando e/ou eliminado moito léxico autóctono galegoberciano. Teñamos en conta que o galego no Bierzo está teoricamente recoñecido no Estatuto de Autonomía de Castela e León, pero non goza da cooficialidade que ten o galego en Galicia desde hai 40 anos. Se en Galicia, aínda con oficialidade, galego na escola e na administración, TVG etc., o abuso do castelán é grande, podemos imaxinar o que está a acontecer no Bierzo, onde os prexuízos e os estigmas contra o galego son os de sempre. Secasí, decidimos escolmar as palabras que non nos ofrecían dúbidas en canto á súa galeguidade morfolóxica e fonética, e incluír certos castelanismos adaptados foneticamente por seren as practicamente únicas formas usadas pola maioría ou a totalidade da poboación consultada.

En segundo lugar, ao existiren na comarca diversas falas e variedades microdialectais orais, sabemos que a maioría dos termos que se expoñen neste traballo, agás os xa son normativos ou formas habituais, se transmitiron de forma oral e de xeración en xeración, con todas as súas variacións fonéticas. Non as recollimos todas neste dicionario porque nos podería saír un glosario de innúmeras variantes e entradas. Deste xeito, somos conscientes de que moitas das variantes de cada termo que

expuxemos neste traballo dependen de variedades microdialectais, cando non do idiolecto do informante á quen lle recollemos a palabra. Voluntariamente, decidimos non incluír as formas dalgunha fala do Bierzo baixo que mantén o –L- intervocálico: *doler, calènte, telar, vilorto, palombal...* porque xa están recollidas nas formas que son comuis co galego estándar: *doer, quente, tear, viorto, pombal...*

En terceiro lugar, consideramos que o pobo é o responsable de crear e manter as falas e, polo tanto, contribuír ao mantemento da lingua. Desta maneira, somos conscientes de que, malia a tímida introdución do galego estándar nas escolas do Bierzo, as falas desta comarca poderán seguir evolucionando e cambiando ao longo do tempo, e oxalá o fagan porque iso será sinal de que están vivas. Porque o maior perigo que existe para estas falas é a súa substitución lingüística polo castelán, feito que se vén constatando nos últimos 70 ou 80 anos e agudizando nos últimos 40.

En cuarto lugar, consideramos que o traballo de recollida do léxico do Bierzo é un proceso inacabado, nunca terá un fin e sempre estará aberto á engádegas e incorporación de novos termos. Este dicionario é só un modesto principio dun traballo que nos ha levar toda a vida. Se o lector ou lectora queren, pódennos ir axudando e así irémolo facendo entre todas as persoas que amamos esta lingua.

Con todo, o que si sabemos é que este léxico galegoberciano se utilizou historicamente e se segue a utilizar na actualidade. Agardemos a que, grazas á presenza do galego nas escolas do Bierzo, nunca se perda, xa que, por desgraza, a transmisión familiar da lingua está en gran medida interrompida. Sabemos que aprender unha lingua non é sinónimo de vivir nela, pero é o primeiro paso para o facer. Consideramos que a nosa perspectiva é bastante optimista porque sabemos que o castelán pisa moi forte e pode que nun futuro –se non se toman axiña outras medidas máis eficaces no eido escolar, lexislativo, administrativo e mediático-, se superpoña totalmente ao galego e ao leonés, como en parte xa está a ocorrer na actualidade.

Porén, grazas aos investigadores e ás investigadoras que están a estudar a situación das falas na comarca do Bierzo, grazas aos máis de mil alumnos que –en condicións moi precarias- seguen a estudar a lingua galega nas escolas do Bierzo, e grazas ás persoas que seguen creando obras literarias e científicas nas que recompilan o léxico que tantas persoas empregaron e seguen empregando na actualidade, conseguiremos deixar un legado lingüístico significativo para que as xeracións vindeiras sexan conscientes da riqueza histórica e futura que existe na nosa comarca do Bierzo.

Finalmente, esperamos que o galego siga presente na cultura e na sociedade bercianas e que con persistencia, constancia e amor polo noso traballo poidamos seguir engadindo termos que mostren a presenza e singularidade da lingua galega na nosa terra por medio deste *Dicionario do Galego do Bierzo*.

Carracedelo (O Bierzo), marzo de 2023

A

Abade *s. m.* **1.** Grego, párroco. **2.** Superior dun mosteiro.

Abadesa *s. f.* Superiora dun convento.

Abadía *s. f.* **1.** Igrexa e mosteiro rexidos por un abade. **2.** Territorio dependente dun mosteiro.

Abafada, do **1.** *adx.* Persoa que sente unha sensación de desacougo ante unha situación desagradable e insistente. **2.** *adx.* Persoa que sente abafo, que ten dificultade para respirar. **3.** *adx.* Algo cuberto de bafo. **4.** *adx.* Recinto que está mal ventilado. **5.** *adx.* Persoa que se encontra inchada por todo o seu corpo. **6.** *adx.* Persoa, animal ou cousa que desprende un cheiro desagradable.

Abafar **1.** *v. tr.* Cubrir de bafo algo, especialmente un cristal ou un metal. **2.** *v. tr.* Dificultarlle ou impedirlle a respiración a alguén. *sin.* **asfixiar.**

Abaixadeiro **1.** *s. m.* Lugar por onde se pode baixar. **2.** *s. m.* Costa, terreo en pendente.

Abaixar **1.** *v. tr.* Facer pasar a un lugar ou posición menos elevados. **2.** *v. tr.* Facer que algo vaia de máis a menos. **3.** *v. intr.* Ir ou moverse cara abaixo. *var.* **abaxar; baxar; baixar.**

Abalar *v. intr.* Apresurarse, mover, abreviar.

Abalecar* véxase **balear.**

Abanar véxase **abanear.**

Abanear **1.** *v. tr.* Mover, facer oscilar unha persoa ou unha cousa sen cambiala de lugar. *var.* **Abanegar.** **2.** *v. tr.* Limpar o gran con cribas. *var.* **Abanar.**

Abanegar* véxase **abanear.**

Abangada, do **1.** *adx.* Póla da árbores dobrada ou inclinada. **2.** *adx.* Persoa dobrada ou inclinada.

Abangar **1.** *v. tr.* Torcer e dobrar unha cousa. **2.** *v. prml.* Torcerse e dobrarse unha cousa. **3.** *v. tr.* Mover as pólas das árbores. **4.** Forzar movementos de pólas ou extremidades.

Abanto *s. m.* Vara de tres metros de lonxitude aproximadamente, terminada en forma de forza, a cal se une nunha rede en forma de saco e que se emprega cando o río ben lodoso.

Abarca **1.** *s. f.* Clase de calzado que se usa sobre todo no verán para ir ás segas e que se compón do piso ou sola, xeralmente de caucho, e

dunhas correas. **2.** *s. f.* Zoco de madeira. *var.* **Albarca.**

Abatigar *v. tr.* Salpicar, especialmente pulverizar a roupa. *var.* **baticar.**

Abaxar* véxase **abaixar.**

Abeiradoiro *s. m.* Refuxio, acubillo, resguardo.

Abeirarse *v. prml.* **1.** Resgardarse, gorecerse especialmente do frío, baixo unha cuberta etc. *var.* **asoubeirarse.** **2.** Arrimarse, achegarse.

Abelá* véxase **abraira.**

Abelaira véxase **abraira.**

Abella *s. f.* Insecto da orde dos himenópteros, de cor castaña e duns quince milímetros de lonxitude, que vive organizado socialmente en comunidades, ben en estado natural ou ben en colmeas feitas polo home, e que produce mel e cera.

Abelleira, ro *s.* Persoa que coida das colmeas.

Abellón **1.** *s. m.* Insecto himenóptero semellante á abella, pero máis grande, que fai moito ruído ao voar e vive no chan, en pequenas comunidades, e do que existen varias especies. *sin.* **abellorro; rombón; romballón.** **2.** *s. m.* Insecto da familia dos tabánidos, de forma parecida á mosca pero máis grande, que pica o gando e as persoas para lles chuchar o sangue. *sin.* **tabao; tártago; tártaro; moscón.**

Abellorro* véxase **abellón.**

Abelorio *s. m.* Xoia, doa ou adorno rechamante.

Aberruntar **1.** *v. tr.* Barruntar, prever un acontecemento a partir dalgún indicio, ver vir unha cousa. **2.** *v. tr.* Presumir, dar ou ter indicios de que unha cousa é ou pode ser.

Abesoiro *s. m.* Insecto da orde dos himenópteros semellante á abella, pero máis grande, que fai moito ruído ao voar e vive no chan, en pequenas comunidades e do que existen varias especies. *var.* **abesouro.**

Abesouro véxase **abesoiro.**

Abiecas *s. f. pl.* Orelleiras do arado.

Abimiar* véxase **bimar.**

Abondar* véxase **bondar.**

Aboquizar **1.** *v. tr.* Abrir a boca ante a calor ou a fatiga. **2.** *v. prml.* Secarse algo polo sol ou o aire, especialmente as plantas.

Aborar 1. *v. prml.* Queimarse sen chegar a arder. **2.** *v. tr.* Agostar, muchar.

Aborrallar 1. *v. tr.* Manchar de cinsa, tisanar encher de borrallo. **2.** *v. tr.* Cubrir de cinsa un terreo para que sirva de fertilizante. **3.** *v. tr.* Queimar un campo ou un monte para facer despois a sementeira. **4.** *v. prml.* Cubrirose o ceo de nubes delgadas que só desprenden babuxa, cunha especie de fume ou vapor que semella a borrala. **5.** *v. prml.* Envolverse, mesturarse.

Aborrar *v. tr.* Queimar por completo, especialmente cando a combustión se realiza sen chama.

Aborroar *v. tr.* Facer borrons de terra ou herbas inútiles para queimalas. *var.* **aborroear.**

Aborroear* véxase **aborroar.**

Abraeira* véxase **abraira.**

Abraira 1. *s. f.* Arbusto da familia das betuláceas, de tres a oito metros de altura, con moitas pólas, follas anchas e cordiformes e madeira dura, que dá como froito a abelá. *var.* **Abraeira; abraneiro; abelaira.** **2.** *s. f.* Froito da abeleira, de forma case esférica e cuberto dunha casca dura, que encerra unha semente oleaxinosa comestible de cor branca e sabor agradable. *var.* **abelá.**

Abranal *s. m.* Sitio poboado de abeleiras.

Abrancazar *v. prml.* Poñerse ou volveuse unha cousa branca.

Abrandar *v. tr.* 1. Poñer branda unha cousa. *sin* **Amolecer.** 2. Suavizar ou remitir unha enfermidade.

Abraneiro* véxase **abraira.**

Abrazadeira 1. *s. f.* Peza de metal ou doutra materia que serve para asegurar unha cousa. **2.** *s. f.* Pedra que abarca todo o largo da parede e sobresa na fachada. **3.** *s. f.* Cada unha das correas que fixan a mediana que une os dos paus do mallo.

Abrigado *s. m.* Lugar afastado ou illado que está quente e resgardado dos ventos.

Abrigo *s. m.* 1. Roupas que protexe do frío. **2.** Lugar protexido das inclemencias do tempo. *var.* **abrigadoiro** *sin.* **abeiradoiro; acubillo.**

Abrigar *v. tr.* e *v. prml.* 1. Cubrir con roupa para tornar o frío. **2.** Protexer das inclemencias do tempo.

Abriu 1. *v. tr.* Separar unha cousa móbil que tapa ou cobre unha abertura de xeito que esta

quede libre. **2.** *v. tr.* Fender, rachar, dividir. **3.** *v. tr.* Deixar ao descuberto unha cousa.

Abruñal véxase **gruñeiro.**

Abruño 1. *s. m.* Froito esférico, áspero e moi acedo, dun centímetro aproximadamente de diámetro, dado por unha especie de ciroleira silvestre, espiñosa e arbustiva, que adoita poñerse en augardente e abunda nas sebes vivas. **2.** *s. m.* Ameixeira brava. **3.** *s. m.* Arbusto da familia das ericáceas, propio de zonas de montaña húmidas e sombrizas, de follas moi brillantes e flores brancas ou tirando a rosa, que ten como froito unha baga comestible de sabor doce e cor azul escura tirando a negra. *var.* **bruño.** *sin.* **gruño.**

Abubela* véxase **bubela.**

Abundanza *s. f.* Gran cantidade, cantidade superior á necesaria.

Aburacar véxase **furacar.**

Aburrída, do *adx.* 1. Pouco amena ou divertida. **2.** véxase **triste.**

Aburrimento *s. m.* 1. Estado de quen se aburre. 2. Cousa pouco divertida.

Aburrir(se) *v. tr.* e *v. prml.* 1. Causar aburrimento. 2. Estar sen estímulo, sen ansia.

Abutalla 1. *s. f.* Vaca que ten os cornos moi abertos. **2.** *s. f.* Vaca que cornea.

Acachopar *v. tr.* Poñer oco un tronco dunha árbore.

Acadar 1. *v. tr.* Conducir auga ou o gando. **2.** *v. tr.* Recoller o gando para o tornar ao curral. **3.** *v. tr.* Coller coa man algo que apenas está ao alcance.

Acaer *v. intr.* Axustar ben, sentar ben.

Acalentar *v. tr.* Arrolar, imprimir movemento de vaivén, especialmente ao berce onde dormen meniños e meniñas.

Acamarse 1. *v. prml.* Meterse na cama. **2.** *v. prml.* Tombarse, inclinarse o centeo, o millo e outros cereais no campo e formar camas a causa do vento e da chuvía. **3.** *v. prml.* Dobrarse as espigas que están cheas de grao unhas sobre as outras.

Acamelador, ra* véxase **lambecús.**

Acamelar *v. tr.* Seducir ou enganar con adulacións. *var.* **camelar.**

Acantear *v. tr.* Tirar pedras ou cantos a alguén ou a algo.